

**UNIVERSITATEA „BABES-BOLYAI” CLUJ - NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOX
COALA DOCTORAL „ISIDOR TODORAN”**

TEZ DE DOCTORAT

**Simbolul de credin niceo-constantinopolitan:
m rturisire i misiune**

Îndrum tor:

Pr. prof. univ. dr. Valer Bel

Candidat:

Drd. Isac Rusalin

Cluj-Napoca

2013

Cuprins

Cuprins.....	pag. 2
Abrevieri.....	pag. 5
Introducere.....	pag. 7

Partea întâi.

De la mântuirea credin ei în Hristos la Simbolul credin ei

Cap. I. Credin a mântuitoare.....	pag. 11
Cap. II. Evolu ia formul rilor credin ei în Biserica primar	pag. 23
Cap. III. Formularea Crezului la sinoadele I i II ecumenice.....	pag. 60
Cap. IV. Simbolul niceo-constantinopolitan i celelalte simboluri. Privire comparativ	pag. 74
Cap.V. Simbolul niceo-constantinopolitan. Explicare teologic	pag. 85
a. „Cred Într-unul Dumnezeu Tat l, Atot iitorul, F c torul cerului i al p mântului,al tuturor celor v zute i nev zute”.....	pag. 85
b. „Domnul Iisus Hristos”.....	pag. 86
c. „Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, Unul-N scut, Care din Tat l S-a n scut”.....	pag. 87
d. Iisus Hristos este deofiin cu Tat l, μ	pag. 88
e. Iconomia Fiului.....	pag. 90
f. „ i întru Duhul Sfânt”.....	pag. 98
g. „Domnul de via F c torul”.....	pag. 100
h. „Care de la Tat l purcede”.....	pag. 101
i. „Cel ce împreun cu Tat l i cu Fiul este închinat i m rit”.....	pag. 106
j. „Care a gr it prin prooroci”.....	pag. 108
k. Iconomia Duhului Sfânt.....	pag. 109
l. „A tept învierea mor ilor i via a veacului ce va s vie.”.....	pag. 118

Partea a doua.

Receptarea Simbolului credin ei în cultul cre tin.....	pag. 121
Cap. I. Simbolul de credin în cadrul rânduielii Botezului. Excurs istoric i teologic.....	pag. 124

I.1. Botezul – Taina credin ei.....	pag. 124
I. 2. M rturisirea credin ei în cadrul preg tirii catehumenale prebaptismale.....	pag. 127
I. 3. Simbolul credin ei în cadrul Tainei Botezului.....	pag. 130
I. 3. 1. Semnifica ia m rturisirii credin ei de c tre na i în contextul pedobaptismului.....	pag. 147
Cap. II. Receptarea Crezului în Sfânta Liturghie. Semnifica ii teologice i liturgice.....	pag. 151
Cap. III. Crezul în Tainele i slujbele Bisericii.....	pag. 169
III. 1. Crezul în Tainele Bisericii.....	pag. 169
III. 2. M rturisirea de credin a arhierilor.....	pag. 173
III. 3. Crezul în celelalte slujbe ale Bisericii.....	pag. 180
Cap. IV. Crezul în crea iile psaltice române ti.....	pag. 184

Partea a treia.

Importan a Simbolului niceo-constantinopolitan în m rturisirea i misiunea credin ei

Cap. I Rolul Crezului în însu irea, transmiterea i înt rirea credin ei.....	pag. 192
I. 1. Regula credin ei- regula vie ii.....	pag. 192
I. 2. Formularea i transmiterea credin ei.....	pag. 196
I. 3. Însu irea, precizarea i transmiterea Crezului niceo-constantinopolitan prin sinoadele ecumenice ulterioare	pag. 205
I. 4. M rturisirea, însu irea i transmiterea credin ei prin Simbolului credin ei în cult.....	pag. 209
a) Lex credendi, lex orandi.....	pag. 209
b) Semnifica ia m rturisirii Crezului în slujbele Bisericii.....	pag. 210
c) Însu irea i transmiterea credin ei prin Simbolul niceo-constantinopolitan în inmografia cre tin	pag. 217
I. 5. Însu irea Crezului prin catehez i prin înv mântul religios.....	pag. 224
Cap. II. Ap rarea i p strarea credin ei prin Simbolul niceo-constantinoplitan.....	pag. 235
Cap. III. Crezul-exprimarea credin ei personale i comunitar-eclesiale.....	pag. 248
Cap. IV. Simbolul niceo-constantinopolitan i unitatea Bisericii.....	pag. 253
a) Temeiurile unit ii Bisericii.....	pag. 255
b) Condi iile p str rii i afirm rii unit ii Bisericii.....	pag. 258
Cap. V. Simbolul de credin ast zi - perspective i valen e misionare.....	pag. 262

Cap. VI. Dimensiunea ecumenic a Simbolului niceo-constantinopolitan.....	pag. 275
Concluzii.....	pag. 285
Bibliografie.....	pag. 289

Rezumat

Cuvinte cheie: Simbolul niceo-constantinopolitan, Crez, Simbolul de credință, mântuire, misiune, credință, învățur de credință, sinodul I ecumenic, sinodul al II-lea ecumenic, Niceea, Constantinopol, mișcare ecumenică, Sfânta Treime, hristologie, pnevmatologie, erezie, arianism, pnevmatomahism, Sfântii Părinți, unitate creștină, ortodox, cult, dogmă, Sfintele Taine, Biserică.

Tema de față: „Simbolul de credință niceo-constantinopolitan: mântuire și misiune” încearcă să analizeze importanța și rostul Crezului în însușirea, transmiterea, păstrarea și apărarea credinței celei adevărate, precum și receptarea sa în cultul Bisericii, prezentând, totodată, procesul formării și evoluției mântuirii de credință a Bisericii.

Lucrarea a fost structurată în trei mari părți. Prima parte intitulată *De la mântuirea credinței în Hristos la Simbolul credinței*, prezintă și analizează formarea și evoluția formulărilor de credință ale Bisericii, până la Simbolul niceo-constantinopolitan, mântuirea de credință oficială a Bisericii. De asemenea, lucrarea prezintă și mântuirile istorice și teologice privind formularea Crezului la sinoadele de la Niceea și Constantinopol, reliefând și ultimele cercetări în această privință.

Credința este răspunsul omului la chemarea lui Dumnezeu, Cel ce se revelează. Ea este un act personal, liber și sinergic, un rod al lucrării harului și a deciziei libere a omului. Această credință nu scută ca potențialitate în apele Botezului se actualizează prin libera decizie a omului și constă în primirea și mântuirea adevărată de credință, descoperită de Dumnezeu, culminând în persoana lui Iisus Hristos. Credința adevărată a Bisericii este așadar întemeiată pe Revelația divină. Acest dat revelațional cuprins în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție a fost sintetizat, concentrat și expus de Biserică în Simbolul de credință.

Formularea Simbolului niceo-constantinopolitan la primele două sinoade ecumenice, nu a reprezentat un eveniment izolat în istoria Bisericii, fiind premers și pregătit de o multitudine de mântuirii de credință.

Încă de la început în Biserică creștină au circulat scurte definiții ale credinței creștine, plecând sau având ca model mântuiririle de credință treimice și hristologice din Noul Testament. Aceste mântuirii de credință simple au evoluat, cunoscând o amplificare în Biserică primară, de la scurte mântuirii de credință ale martirilor creștini și formulele de credință împotriva ereziilor, la simbolurile baptismale rostite de cei ce se încreștinau. Astfel,

putem vorbi de o dezvoltare dogmatică a Crezului, care trebuia să corespund nevoilor misionare, liturgice și catehetice ale Bisericii. Primul Crez care a primit recunoașterea întregii Biserici creștine, având girul a două sinoade ecumenice, a fost Simbolul niceo-constantinopolitan.

Originea și paternitatea Simbolului niceo-constantinopolitan a suscitat probleme și discuții contradictorii, începând cu secolul al XVII-lea. Unii au susținut că simbolul ar fi opera Sfântului Epifanie al Ciprului, sau al Sfântului Chiril al Ierusalimului, sau că el nu ar fi opera sinodului al II-lea ecumenic. Reacția ortodoxă împotriva acestor neadevăruri a fost promptă, Biserica ortodoxă reafirmând poziția sa privind originea niceeană și constantinopolitană a Crezului. Cert este că cercetările moderne sunt favorabile poziției ortodoxe în acest sens.

Prezentarea comparată a Crezului și a celorlalte mărturisiri de credință, între care în special Simbolul niceean, a scos la iveală baza lor teologică comună. Dacă primele crezuri au cuprins mai mult formule hristologice, la Sfântul Iustin Martirul întâlnim deja afirmarea lucrării creatoare a Tatălui și pomenirea Sfintei Treimi. Chiar dacă nu bine definit, formularea Sfântului Iustin a prefăcut Crezul.

Începând cu secolul al III-lea se conturează Simbolurile baptismale locale. Acestea aveau un fond doctrinar comun, care era exprimat prin formule fixe și consacrate în Biserică încă înainte de formularea crezurilor. Aceste simboluri baptismale vor sta la baza Simbolului niceo-constantinopolitan atât în ceea ce privește conținutul, cât și forma.

Între simbolul alcătuit la Niceea și cel definitivat la Constantinopol există diferențe care constau în adaosuri, omiteri, corecturi stilistice și reformulări. Cele mai importante adaosuri sunt articolele 8-12 care prezintă învățătura despre dumnezeirea Duhului Sfânt, credința în Biserică, Botez, iertarea păcatelor și în viața veșnică.

Simbolul niceo-constantinopolitan reprezintă un tezaur teologic de neprețuit, concentrând în el punctele principale ale credinței creștine. Prin afirmarea învățurii despre Sfânta Treime în Crez, doctrina Bisericii atinge punctul culminant în ceea ce privește formularea și dezvoltarea dogmei Sfintei Treimi. Simbolul credinței cuprinde sintetic și învățătura despre Hristos și lucrarea Sa mântuitoare, precum și despre dumnezeirea Duhului Sfânt, printr-o serie de afirmații de credință, majoritatea de origine scripturistică. Pe lângă aceste învățături, simbolul mai exprimă credința noastră în Biserică, Botez, învierea morților și viața veșnică.

Partea a doua cu titlul: *Receptarea Simbolului niceo-constantinopolitan în cultul creștin*, înfățișează reflectarea și perceperea Crezului în conștiința dogmatică și liturgică a Bisericii, prin introducerea sa, mai întâi, în cadrul Botezului, iar mai apoi, în Sfânta Liturghie, în Sfintele Taine și în celelalte slujbe ale Bisericii, precum și în rugăciunile personale ale credincioșilor.

Simbolul niceo-constantinopolitan a devenit norma sau formula dogmatică a Bisericii, însă rostul său nu era acela al unei simple speculații teologice, ci de închinare și preamărire a Sfintei Treimi în cadrul lucrării liturgice a Bisericii. Folosit la început ca simbol baptismal, el devine apoi simbol euharistic și sinodal al Bisericii. Dogmele, adevăruri revelate, fixate în scris și proclamate de sinoadele ecumenice, își descoperă valoarea în cultul Bisericii. Prin introducerea sa în cult, Crezul devine „regula de credință” a Bisericii, pe care comunitatea membrilor o afirmă și trăiește în cadrul slujbelor Bisericii.

Simbolul de credință a avut la început un rost preponderent baptismal, dat fiind legătura intrinsecă dintre Botez și membruirea credinței. Taina Botezului nu se poate desfășura fără membruirea personală a credinței în mod public.

Cea de-a doua integrare liturgică a Crezului este introducerea sa în Sfânta Liturghie, ceea ce marchează receptarea definitivă a acestuia în cultul Bisericii și deplină autoritate dogmatică a membruirii de credință niceo-constantinopolitane.

Simbolul niceo-constantinopolitan face parte și din alte Taine și slujbe ale Bisericii, precum și din rugăciunile personale ale credincioșilor, întrucât membruirea credinței celei adevărate trebuie să fie o constantă permanentă a slujirii liturgice și a nevoilor personale.

Importanța Crezului și evlavia ortodoxă față de el în spațiul românesc sunt accentuate și de expunerea acestuia în formă muzicală, cântarea lui fiind un mijloc de îmbogățire a patrimoniului liturgic muzical românesc și de scoatere în evidență însemnătățile și profunzimii textului dogmatic.

Ultima parte a lucrării se intitulează: *Importanța Simbolului niceo-constantinopolitan în membruirea și misiunea credinței*. În ea sunt prezentate rolul Crezului în transmiterea, însușirea și întărirea credinței, importanța sa în păstrarea și apărarea dreptei credințe, precum și relevanța lui misionară în lumea de azi și în cadrul dialogului ecumenic.

Formulat la primele două sinoade ecumenice, ca o sumă a mărturisirilor de credință ale Bisericii primare și folosit în cultul Bisericii, Crezul are o importanță majoră în transmiterea, însușirea și întărirea credinței. Credința este un act personal, prin care omul își deschide sufletul spre a primi adevărul mântuitor și trăiește în conformitate cu el. Conținutul obiectiv al acestei credințe îl reprezintă Revelația dumnezeiască, care culminează în Iisus Hristos. Adevărul revelat de Dumnezeu omului în vederea mântuirii și transmis prin Tradiția apostolică și Sfânta Scriptură a fost fixat de Biserică în dogme, atât pentru edificarea și întărirea credinței, cât și pentru ferirea de răstălmăcirile adevărului dumnezeiesc.

Crezul exprimă esența formulărilor de credință folosite de Biserică în lucrarea misionară și în cult. Prin el, Biserica a transmis credința apostolică în forma și conținutul ei, stabilite de Sfinții Apostoli, reprezentând expresia cea mai desvârșită a doctrinei triadologice, hristologice și pneumatologice, alcătuite și dezvoltate de Biserică în primele veacuri creștine.

Transmiterea credinței prin Crez implică o explicație și o interpretare a termenilor ce definesc credința. Adevărul dogmatic este unic și neschimbat, însă el poate fi exprimat într-un mod variat. De aceea, formulările sinoadelor ecumenice devin obligatorii și necesare în procesul însușirii și explicării credinței. Învierea de credință exprimată de Simbolul niceo-constantinopolitan va fi dezvoltată de hotărârile următoarelor sinoade ecumenice.

Însușirea dreptei credințe se realizează în mod deosebit prin cultul Bisericii, unde învierea de credință este trăită la nivel personal de fiecare credincios. Prin cult, dogma este trăită și însușită de întreaga Biserică. Mărturisirea Crezului de cel ce se botează reprezintă însușirea de către acesta a credinței Bisericii, care de acum devine a sa. Rostirea Simbolului de credință la Sfânta Liturghie înseamnă proclamarea, însușirea și întărirea credinței. Citirea Crezului în unele din cele apte Laude ale Bisericii, precum și în rugăciunile personale ale credincioșilor, reprezintă o permanentă afirmare, însușire și transmitere a dreptei credințe, dar și o neîncetată rugăciune către Dumnezeu. Cunoașterea și însușirea credinței se realizează și prin cateheză și învățământul religios, care trebuie să urmărească, în primul rând, mărturisirea, explicarea și însușirea Crezului de către tinerii și de către toți creștinii.

Crezul are un rol important în apărarea și păstrarea credinței. Prin introducerea sa în cultul Bisericii, Simbolul niceo-constantinopolitan devine o adevărată declarație de credință, prin care, cel care o rostește își proclamă, își apără și păstrează dreapta credință. Exprimarea

dreptei credin e în imnele i alc tuirile cultice înseamn l murirea, sus inerea, ap rarea i p strarea credin ei celei adev rate.

Dogmele cuprinse în Crez sunt p strate i ap rate de Biserica i prin hot rârile sinoadelor ecumenice, care au aprofundat i precizat înv tura cuprins în el, reprezentând modalit i de ap rare i p strare a credin ei. Credin a exprimat în defini ia niceo-constantinopolitan este ap rat i p strat i prin M rturisirile ortodoxe ulterioare. Acestea vor amplifica i dezvolta credin a cuprins în Crez, care, cuprinzând într-un mod sintetic dogmele Bisericii, devine baza dezvolt rii întregii înv turi cre tine.

Simbolul de credin are o deosebit relevan atât în via a personal , dar i comunitar eclesial . Credin a cre tin a fost tr it la început de fiecare cre tin în mod personal, la nivelul experien ei de via , îns , odat cu apari ia ereziilor, această credin este fixat i precizat în anumite formule, ea devenind astfel una dogmatic . Aceast formulare a credin ei cuprins în Simbol devine credin a comunit ii, pe care fiecare trebuie s o m rturiseasc i s o experimenteze personal. Aceste aspecte se realizeaz cel mai bine în cultul Bisericii, unde credin a comunit ii este tr it i îmbog it la rândul ei cu cunoa terea i experien a personal a fiec rui credincios.

Importan a Crezului în p strarea unit ii credin ei este definitorie. Dreapta credin a fost fixat i transmis de Mântuitorul, de Sfin ii Apostoli i de Sfin ii P rin i. Prin sintetizarea i concentrarea ei în Simbolul niceo-constantinopolitan, Biserica a p strat unitatea credin ei.

Unitatea Bisericii se p streaz prin unitatea credin ei, prin s vâr irea Tainelor i prin propov duirea cuvântului lui Dumnezeu de c tre o ierarhie unitar . Ea presupune p strarea credin ei, fixat i m rturisit de Biserica în Crez. Fidelitatea noastr fa de credin a Bisericii primelor veacuri certific realitatea i continuitatea unit ii Bisericii. Modificarea, sau contestarea unor adev ruri de credin cuprinse în Simbolul de credin au dus în timp la ruperea unit ii Bisericii i la grave consecin e dogmatice în ceea ce prive te mântuirea.

Strâns legat de unitatea credin ei este i unitatea în cult, ca o alt condi ie a unit ii Bisericii, întrucât cultul cuprinde i exprim înv tura de credin . Leg tura dintre ele se observ cel mai bine în Sfânta Liturghie. Prin m rturisirea Crezului noi ar t m c Euharistia este în acord cu dreapta credin , iar împ rt irea cu Trupul i Sângele lui Hristos este condi ionat de m rturisirea credin ei ortodoxe. M rturisirea acelea i credin e i împ rt irea cu Hristos înt resc i sus in unitatea Bisericii.

Unitatea ierarhiei sacramentale reprezintă a treia condiție a unității Bisericii. Ierarhia, prin propovăduirea aceleiași credințe dogmatice și prin sâvârșirea Tainelor păstrează unitatea Bisericii.

Unitatea Bisericii a fost afirmată și păstrată peste veacuri de Simbolul niceo-constantinopolitan, însă falsificarea sau distorsionarea lui, au dus la ruperea ei.

Formulat în secolul al IV-lea, în condiții misionare deosebite, Simbolul de credință și-a afirmat de-a lungul timpului forța sa misionară, indicând legătura peste veacuri a oamenilor cu mesajul evanghelic al lui Hristos, cu învățătura și trăirea Bisericii apostolice, precum și faptul că mântuirea credinței ortodoxe de către credincioși s-a făcut mereu

Astăzi, mântuirea lui într-o societate tot mai îndepărtată de conținutul credinței și de experiența acestuia, apare ca o adevărată ansă pentru misiune. În lumea post modernă și a „ereziilor” ei se impune o redescoperire a identității noastre creștine, și o reafirmare și revalorizare a Crezului. Simbolul de credință afirmă credința într-un singur Dumnezeu, o ființă personală creatoare și iubitoare a lumii, în contrast cu modul în care este conceput astăzi Dumnezeu, sau cu ceea ce este înlocuit. Teoriile și susținerile eronate care-L așază pe Hristos doar în rândul „întemeietorilor de religii” sau a „personalităților umane”, dezinteresului lumii de azi față de opera mântuitoare a lui Hristos, trebuie să le răspundem prin credința afirmată în Crez, cea care proclamă divinitatea și umanitatea lui Mesia, unite în persoana istorică a lui Iisus Hristos, Care a venit în lume să mântuiască pe om și să-i arate iubirea lui Dumnezeu față de el.

Întrucât conține într-un mod concis toate dogmele Bisericii, Crezul reprezintă cel mai important monument dogmatic al creștinătății în mântuirea și misiunea credinței, a cărui valoare teologică este actuală și neperisabilă.

Actualitatea și dimensiunea ecumenică a Simbolului niceo-constantinopolitan sunt evidențiate de discuțiile ecumenice în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, sau la nivel creștin bilateral.

Simbolul de credință niceo-constantinopolitan este prezent în textele dogmatice și în viața liturgică a aproape tuturor confesiunilor creștine, însă mântuirea lui de către Biserică nu se mai face în unitatea de la început. Originea, conținutul, terminologia ecumenică au făcut ca toate Bisericile creștine să-l numească „ecumenic”. Deși textul armas același (cu excepția adăosului „Filioque” în Apus), însă în alegerea Simbolului de credință nu mai este aceeași.

Îns , plecând sau având ca bază Simbolul de credință în cadrul discuțiilor teologice, mrturisirea de credință ecumenică a Bisericii, al cărei conținut trebuie să-l descopere împreună și să-l aprofundeze în conformitate cu întreaga credință și viață liturgică a Bisericii, creștinii pot ajunge la o lărgire a consensului teologic, care să deschidă noi căi spre realizarea unității creștine.